

OLIV PEDAGOGIK TA'LIM MUASSASALARIDA TYUTORLIK FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISHNING PEDAGOGIK-METODIK ASOSLARI

Xoliqov Sardor Raximovich

FarDU Jismoniy madaniyat va sport faoliyati fakulteti tyutori

Annotatsiya: *Ushbu maqolada oliy pedagogik ta'lim muassasalarida tyutorlik faoliyatini samarali tashkil etishning pedagogik va metodik jihatlarini tahlil etilgan. Tyutorning talaba shaxsini rivojlantirish, uning ta'lim jarayoniga moslashuvini ta'minlash, kasbiy qiziqishlarini aniqlash hamda individual rivojlanishini qo'llab-quvvatlashdagi o'rni yoritilgan. Shuningdek, talaba bilan individual ishlash, muntazam monitoring olib borish, pedagogik maslahat berish, kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish va raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari ko'rib chiqilgan. Tyutorlik faoliyatini diagnostika, rejalashtirish, pedagogik qo'llab-quvvatlash, monitoring va baholash asosida tashkil etish ta'lim samaradorligini oshirishning muhim sharti sifatida asoslangan.*

Kalit so'zlar: *oliy ta'lim, pedagogik ta'lim, tyutor, tyutorlik faoliyati, individual yondashuv, pedagogik qo'llab-quvvatlash, talaba, kasbiy kompetensiya, monitoring, raqamli texnologiyalar.*

KIRISH

Bugungi kunda oliy ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar ta'lim jarayonining mazmuni bilan bir qatorda, talaba shaxsini har tomonlama rivojlantirishga qaratilgan yangi pedagogik yondashuvlarni ham talab etmoqda. Talabani nafaqat bilim olishi, balki mustaqil fikrlashi, kasbiy maqsadlarini aniq belgilashi, ijtimoiy muhitga moslashishi va kelajakdagi kasbiy faoliyatiga tayyorlanishi muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Mazkur jarayonda tyutorlik faoliyati oliy ta'lim muassasasi va talaba o'rtasidagi samarali pedagogik hamkorlikni ta'minlovchi muhim mexanizmlardan biri hisoblanadi. Tyutor talabani o'quv faoliyatini kuzatish bilan cheklanib qolmay, uning individual qiziqishlari, ehtiyojlari, qobiliyatlari va kasbiy rejalari bilan ham ishlaydi. Shu jihatdan tyutorlik faoliyatini zamonaviy pedagogik talablar asosida tashkil etish ta'lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biridir.

Tyutorlik faoliyatida individual yondashuvning ahamiyati

Oliy pedagogik ta'lim muassasalarida tyutorlik faoliyatining asosiy vazifalaridan biri talabaga individual pedagogik yordam ko'rsatishdir. Chunki talabalarning bilim darajasi, qiziqishlari, ijtimoiy faolligi, kasbiy maqsadlari va shaxsiy imkoniyatlari bir-biridan farq qiladi. Shuning uchun barcha talabalar bilan bir xil usulda ishlash doimo ham kutilgan natijani bermaydi.

Tyutor avvalo talabani individual xususiyatlarini o'rganishi, uning ta'lim jarayonidagi qiyinchiliklarini aniqlashi va mavjud muammolarning sabablarini tahlil qilishi lozim. Buning uchun individual suhbatlar, kuzatuvlar, so'rovnomalar va muntazam muloqotlardan foydalanish mumkin.

Individual suhbatlar jarayonida talabaning fanlarni o‘zlashtirish holati, mustaqil ta’limga munosabati, kasbiy qiziqishlari, kelajakdagi rejalari hamda mavjud muammolari aniqlanadi. Ushbu ma’lumotlar asosida talabaning shaxsiy rivojlanish yo‘nalishini belgilash va unga mos pedagogik yordam ko‘rsatish imkoniyati yuzaga keladi.

Bunday yondashuv talabaning o‘z imkoniyatlarini to‘g‘ri baholashiga, ta’lim jarayonidagi mas’uliyatini oshirishiga va mustaqil faoliyatini rivojlantirishiga xizmat qiladi.

Tyutorlik faoliyatida pedagogik texnologiyalardan foydalanish

Tyutorlik faoliyatining samaradorligini oshirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish muhim o‘rin tutadi. Xususan, interfaol suhbatlar, treninglar, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, loyihaviy faoliyat, guruhviy muhokamalar va refleksiv mashg‘ulotlardan foydalanish talabalar faolligini oshirish imkonini beradi.

Mazkur metodlar orqali talabalarning mustaqil fikrlashi, muloqotga kirishish qobiliyati, jamoada ishlash ko‘nikmasi va muammoli vaziyatlarda to‘g‘ri qaror qabul qilish kompetensiyalari rivojlanadi.

Tyutorning faoliyatida pedagogik texnologiyalarni tanlashda talabaning yoshi, qiziqishi, tayyorgarlik darajasi va muammosining xususiyatlarini hisobga olish zarur. Shundagina qo‘llanilayotgan metodlar amaliy natija berishi mumkin.

Talabalar faoliyatini monitoring qilish

Tyutorlik faoliyatining muhim tarkibiy qismlaridan biri muntazam monitoringni tashkil etishdir. Monitoring orqali talabaning darslarga qatnashishi, o‘zlashtirish ko‘rsatkichlari, mustaqil ta’limdagi faolligi, jamoat ishlaridagi ishtiroki va kasbiy qiziqishlaridagi o‘zgarishlarni kuzatish mumkin.

Monitoringni faqat nazorat qilish vositasi sifatida qarash to‘g‘ri emas. Uning asosiy vazifalaridan biri talabaning muammolarini imkon qadar erta aniqlash va unga o‘z vaqtida pedagogik yordam ko‘rsatishdan iborat. Muammo o‘z vaqtida aniqlansa, uni bartaraf etish imkoniyati ham yuqori bo‘ladi.

Shu sababli tyutor monitoring natijalarini tahlil qilib, talabaning rivojlanishidagi ijobiy yoki salbiy o‘zgarishlarni aniqlashi hamda zarur hollarda individual ish rejasiga tegishli o‘zgartirishlar kiritishi maqsadga muvofiq.

Tyutor va talaba o‘rtasidagi kommunikativ hamkorlik

Tyutorlik faoliyatining samaradorligi ko‘p jihatdan tyutor va talaba o‘rtasidagi kommunikativ munosabatlarning to‘g‘ri yo‘lga qo‘yilishiga bog‘liq. Talaba o‘z muammolari, ehtiyojlari va takliflarini erkin ifoda eta oladigan qulay psixologik muhit yaratilishi kerak.

Tyutorning tinglash, tushunish, maslahat berish va zarur holatlarda talabani tegishli mutaxassisga yo‘naltirish qobiliyati muhim ahamiyatga ega. Talaba tyutorni faqat nazorat qiluvchi shaxs sifatida emas, balki unga pedagogik va ijtimoiy jihatdan ko‘mak beruvchi hamkor sifatida qabul qilishi lozim.

Samarali kommunikativ hamkorlik natijasida talabaning ta’lim jarayonidagi faolligi, o‘ziga bo‘lgan ishonchi va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyati ortadi.

Talabaning kasbiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash

Oliy pedagogik ta’lim muassasasida tahsil olayotgan talaba kelajakda pedagog sifatida faoliyat olib borishi sababli uning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirishga alohida e’tibor

qaratish zarur. Bo‘lajak pedagog faqat nazariy bilimlarga ega bo‘lish bilan cheklanmasdan, pedagogik muloqot, jamoada ishlash, muammoli vaziyatlarni hal qilish, ijodiy fikrlash va mustaqil qaror qabul qilish ko‘nikmalarini ham egallashi kerak.

Tyutor talabaning kasbiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash maqsadida uni ilmiy-amaliy konferensiyalar, seminarlar, turli tanlovlar, loyihalar, sport va madaniy tadbirlarga jalb qilishi mumkin. Bunday faoliyatlar talabaning ijtimoiy faolligini oshirish bilan birga, uning kelajakdagi kasbiy faoliyatiga tayyorgarligini ham kuchaytiradi.

Raqamli texnologiyalarning tyutorlik faoliyatidagi imkoniyatlari

Hozirgi raqamlashtirish jarayonida tyutorlik faoliyatida zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish ham katta imkoniyatlar yaratmoqda. Elektron ta‘lim platformalari, messenjerlar va boshqa raqamli vositalar yordamida talabalar bilan tezkor aloqa qilish, ularga zarur ma‘lumotlarni yetkazish, maslahat berish va monitoring natijalarini tizimlashtirish mumkin.

Raqamli vositalar tyutorning vaqtini tejash, talabalar bilan muntazam aloqani ta‘minlash va masofaviy maslahatlarni tashkil etish imkonini beradi. Biroq raqamli muloqot an‘anaviy pedagogik munosabatlarning o‘rnini to‘liq egallamasligi kerak. U bevosita muloqot va individual ishlashni to‘ldiruvchi vosita sifatida qo‘llanilishi maqsadga muvofiq.

Tyutorning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish

Tyutorlik faoliyatining samaradorligi tyutorning kasbiy tayyorgarligi bilan bevosita bog‘liq. Samarali tyutor pedagogik va psixologik bilimlarga ega bo‘lishi, talabalar bilan to‘g‘ri muloqot qila olishi, turli muammoli vaziyatlarni boshqarishi va individual pedagogik yordam ko‘rsatish ko‘nikmalarini egallashi zarur.

Shuningdek, diagnostik, tashkiliy va refleksiv kompetensiyalar ham tyutor faoliyatida muhim ahamiyatga ega. Tyutor talabaning muammosini aniqlash bilan birga, uning kelib chiqish sabablarini tahlil qilishi va muammoni hal qilishning maqbul yo‘llarini taklif eta olishi kerak.

Shu maqsadda tyutorlar uchun muntazam seminarlar, treninglar, metodik mashg‘ulotlar va tajriba almashish tadbirlarini tashkil etish maqsadga muvofiqdir.

Tyutorlik faoliyati samaradorligini baholash

Tyutorlik faoliyatining natijadorligini aniqlash uchun muayyan mezonlardan foydalanish zarur. Bunday mezonlar qatoriga talabaning ta‘lim jarayonidagi faolligi, o‘zlashtirish ko‘rsatkichlarining ijobiy dinamikasi, mustaqil ta‘lim olish qobiliyati, kasbiy motivatsiyasi, ijtimoiy faolligi, jamoada ishlash ko‘nikmasi va individual rivojlanish maqsadlariga erishish darajasini kiritish mumkin.

Mazkur ko‘rsatkichlar tyutor tomonidan olib borilayotgan ishlarning real natijalarini tahlil qilish va kelgusidagi faoliyatni takomillashtirish imkonini beradi.

Umuman olganda, tyutorlik faoliyatining samarali modeli bir necha o‘zaro bog‘liq bosqichlardan tashkil topishi mumkin: diagnostika, rejalashtirish, pedagogik qo‘llab-quvvatlash, monitoring, refleksiya va natijalarni baholash. Ushbu bosqichlarning izchil amalga oshirilishi tyutor faoliyatining tizimli tashkil etilishini ta‘minlaydi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, oliy pedagogik ta’lim muassasalarida tyutorlik faoliyatini takomillashtirish talabalarining ta’limiy, ijtimoiy va kasbiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashning muhim shartlaridan biridir. Tyutor faoliyatida individual, kompetensiyaviy, kommunikativ va raqamli yondashuvlarning o‘zaro uyg‘unligi ta’lim jarayoni samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Talaba bilan muntazam individual ishlash, uning faoliyatini monitoring qilish, muammolarini o‘z vaqtida aniqlash va zarur pedagogik yordam ko‘rsatish uning mustaqil fikrlashi, kasbiy motivatsiyasi va ijtimoiy faolligini rivojlantirishga yordam beradi.

Shuningdek, tyutorning kasbiy kompetensiyasini muntazam rivojlantirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalar va raqamli vositalardan oqilona foydalanish tyutorlik faoliyatining sifatini yanada oshiradi. Shu bois oliy pedagogik ta’lim muassasalarida tyutorlik faoliyatining metodik asoslarini takomillashtirish, uni tizimli monitoring va individual yondashuv asosida tashkil etish zamonaviy oliy ta’limning muhim vazifalaridan biri sifatida qaralishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ismatov Sh. I. Oliy ta’lim muassasalari talabalarini tarbiyalashda guruh murabbiylari (tyutor)ning roli // “Pedagogik mahorat” ilmiy-nazariy va metodik jurnal. – Buxoro, 2022. – №2.
2. Jabborova O. M. Davlat oliy ta’lim muassasalari tyutorlari faoliyat asoslari // “Муғаллим ҳам узлуксиз билимлендириў”. – 2023–2024.
3. Begaliyev N. Q. Oliy ta’lim muassasalarida tyutorlik faoliyati, mazmuni va ishlash mexanizmi. 13.00.01 – Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta’limotlar tarixi bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi. – Nukus, 2023.
4. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. Respublika oliy ta’lim muassasalarida talabalarni turar joy bilan qamrab olish darajasini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida. 2021-yil 9-sentabr, 563-son qaror.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining oliy ta’lim tizimini rivojlantirishga oid me‘yoriy-huquqiy hujjatlari. – Toshkent, 2019–2024.
6. O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi. Oliy ta’lim tizimida talabalar bilan ma’naviy-ma’rifiy va tarbiyaviy ishlarni tashkil etishga oid metodik materiallar. – Toshkent, 2023.